

Radó Polikárp

AZ EGYHAZI ÉVRŐL

Isten esztendeje

Az egymást váltogató évszakok körforgása életünket is változatossá teszi, megújítja a természetet, új termést érlel és gazdagít minket, mikor áldását betakarítottuk; azután előregedik a természet és látszólag megdermed, meghal, hogy a napok hosszabbodásával és felmelegedésével újra kezdődjék előlről az egész.

A Szentlélek sugalmazó és vezető tevékenysége az Egyházban a természetes évhez hasonlóan létrehozta a természetfölötti év körforgását. Az Egyház éve, a liturgikus év, az Úr esztendeje ez. Ha valahol, itt szemlélhetjük a Szentlélek titokzatos és bölcs tevékenységét: hogyan vezette az Egyházat a századok folyamán, hogyan fejlesztette ki, növelte kicsiny magból az egyházi évet terebélyes fává, úgy hogy megfelelt mindig minden kor újabb szükségleteinek és igényeinek.

Ragyogó égboltként magasodik az Isten esztendeje a Vándor-Egyház földi pályája fölé. Álló csillagai a szépséges Mária ünnepek, a szentek szinte megszámlálhatatlan ünnepei bolygókként tündöklenek rajta, napja és holdja a két liturgikus kör. Adventtel kezdődik a keresztény élet első ünnepköre; Karácsony, a megváltás előkészítésének liturgikus ciklusa. A második ünnepkör Hétvend vasárnappal kezdődik és Pünkösdvel végződik; ez a lúsvéti ciklus, mely Szentháromság vasárnapjával fejeződik be. Ez az Egyház fő ünnepköre, tárgya a megváltás végrehajtása. Utána egészen Adventig az ünnepkörökön kívülálló idő kezdődik: az évfolyás vasárnapjainak ideje.

Advent homályában újra látjuk, hogyan ültette el Isten a megváltás magvát a gyenge Szűznek méhében, meglátjuk, hogyan sarjad ki Jessze törzsökén Dávid szép virága, a kis Jézus; szemléljük a karácsonyi ünnepkörben, hogyan bontakozik ki, hogyan növekedik. Látjuk a keleti bölcsék hódolatát, nézzük megkeresztelését, nyomon követjük működését. Azután egyre magasabbra hágunk: a Megváltás műve egyre jobban érlelődik, míg a Kálvária magasan megtermi érett gyümölcsét. Husvét az aratás ideje a természetfölötti életben, Pünkösd a betakarítás kezdete: a mennyei Atya megépíti roppant csűrét, az Egyházat, hogy jókat és rosszakat egybegyűjtsön benne, míg a világ végén különválasztják őket. Ennek az időnek, a dologtevő nyári és őszi napoknak szimbóluma a két nagy ünnepkör közötti hosszú idő: a „dominicae per annum“, az Egyház közönséges vasárnapjai és hetei. Egy év körforgása azután mindent visszahoz, amint már a keresztény

ókor is észrevette: „Az Isten esztendeje az időben teljesedik be, nem vénül meg és körforgása addig hozza vissza, amíg minket a birságnapra elvezet „— mondja *Krizológ Péter* egyházatyja.

Az egyházi év értelme

Az egyházi év lényege: ciklus (kyklos, azaz kör). Körforgásban egy év tartama alatt visszahozza ugyanannak a dolognak egyes részeit, mint a természetes év újra meg újra meghozza az évszakokat. Mit hoz újra vissza nekünk az egyházi év, a természetfölötti élet szent esztendeje?

A legklasszikusabb meghatározást a *Mediator Dei* euciklika adja:

„A liturgikus év nem hideg és telen megjelenítése azoknak a dolgoknak, melyek a múlt időhöz tartoznak, nem pusztá és csapasz visszaemlékezés a régmúlt korszak eseményeire. Sokkal inkább maga Krisztus, aki Egyházában állandóan megmarad, s aki mérhetetlen irgalmasságának útját járja... hogy az emberek lelke misztériumaiban részesedjék és ezek által éljen. Ezek a misztériumok nem olyan bizonytalan és homályos módon vannak jelen, mint némely újabb író állította, hanem úgy, ahogy a katolikus tanítás állítja, állandóan és tevékenyen: a keresztény tökéletességnek ragyogó példái ugyanis ezek és az isteni kegyelemnek forrásai.”

1. Az egyházi év tehát a Szentatyja meghatározása szerint *maga Krisztus*, aki Egyházában állandóan megmarad. A liturgikus év az ő mérhetetlen irgalmasságának útja: évről-évre újra megjárja ezt az utat és mindig előlről kezdi. Ez teszi érthetővé, hogy a középkori liturgiában Advent első vasárnapjának evangéliuma több országban, így Magyarországon is, Jézus diadalmas bevonulásáról szól. Az Úr Jézus számárháton, ujjongó tömegektől körülvéve, a hozsanna éneklése közben vonul be Jeruzsálembe. Ez az első, különösnek tetsző evangélium egészen világos szimbólum: a keresztény tömegek ujjonganak, hogy új esztendő kezdődik, melyben Krisztus újból megkezdí a körforgás útját. Ennek az útnak az a célja, hogy az emberek lelke Krisztus misztériumaiban részesedjék és ezek által éljen. Az egyházi év tehát misztérium; azaz titokzatos ünneplés, amelyben nemcsak emlékezzünk az eseményekre. Ahogy a Szentatyja mondja, a liturgikus év nem hideg, telen megjelenítése az elmúlt korszakok eseményeinek. Ennél sokkal több: a Megváltás ténye, amely ünneplésünk tárgya, szimbólumok leple alatt újra, titokzatos, de valós módon „*jelen van és működik*“.

Hogy a pápa tanításának ezt a jelentős részét teljesen megértésük, mélyebb megokolásra van szükség. Az egyházi év ünneplésének középpontja ugyanis mindig a szentmiséldozat közös ünneplése, és benne történik meg a Megváltás egész tényének megisméltése. „Mindannyiszor, midőn ezen áldozat emlékezetét ünnepljük, megváltásunknak művét gyakoroljuk“ (Pünkösöd után kilencedik vasár-

nap secretája). A szentmise misztériumában ugyanis az oltáron sacramentális módon, tehát leplek alatt, de valóságosan és lényege szerint (*realiter et substantialiter*) megjelent Krisztus. Tehát karácsonykor az oltáron, mint valami jászolyon újra megtörténik a születés; Epiphania ünnepén, mint a betlehem-i barlangban, újra megjelenik övéi és a világ előtt; a nagyhéten Isten Báránya lesz, akit a „szavak kardja“, azaz a consecráló szavak, jelképesen testté és vérré választanak szójjel, úgyhogy a szenvedés és a halál képe is megjelenül a Kálváriát is jelképező oltár követén; de ott van az Eucharishtiában a sírból feltámadott Krisztus is, hiszen az Oltáriszentség Krisztus megdicsőült teste, nem a *passibilis*, azaz szenvedésre képes; sőt az Atya jobbján ülő és onnan eljövendő Krisztus is itt van közöttünk és egyesül velünk, tehát megvan a misében a *Parusia* is. Hogy a keresztény ókor mennyire valóságnak tartotta ezt, mutatja az ősi *Gelasianum* egy liturgikus szövege, mely a szentmise kánonjában az átváltozás után ezeket mondja: „Ezért megemlékezünk a mi Urunk, Jézus Krisztus megtestesüléséről és megnyilvánulásáról (epiphaniájáról), valamint boldogító szenvedéséről, az alvilágból való feltámadásáról, továbbá mennybe felmenteléről és dicsőséges visszatéréséről“ (*Unde et memores*).

Az egyházi év, mely tehát „sokkal inkább maga Krisztus“, azaz állandóan jelenlévő és működő misztérium, egyes ünnepein és ünnepköreiben az ünneplés által a fentebb felsorolt és a szentmisében jelenlévő valamennyi krisztusi titok közül *elsősorban azt emeli ki*, amely az illető ünnepek tárgya. Karácsonykor például Krisztus megtestesülését; az ó-szláv „kraesun“ szó az incarnatióból származik. Ez a születés karácsonykor az oltáron titokzatosan módon, misztérium leple alatt újra megjelenik ámuló szemünk előtt. Ezért az Egyház liturgikus szövegei, mint jelenvalót ünneplik: „*Christus natus est nobis*“, Krisztusunk megszületett! És így van a többi ünnepen is, a szentmise és a zsolozsma szavai mindig mint jelenvaló, „mintegy akkor történő“ titkot esodálja és imádja azt, amit ünnepeztünk.

2. E misztériumos ünneplés által az egyházi év *együttal visszazsemlékezés* az üdvösség történetének eseményeire. Nem ugyan „puszta és csupasz visszaemlékezés a régmúlt korszak eseményeire“, hanem a keresztény tökéletesség ragyogó példáját tárja szemünk elé és együttal az isteni kegyelemnek forrása. A régi heortologusok, ünnepkutatók, csak egyoldalúan ezt az emlékünnepelet tartották szem előtt és egyedül csak ezt hangsúlyozták. Így például *H. Kellner* szerint: „Az Egyház szentévében szemünk elé tárja az Úr életéből a legfontosabb eseményeket és megváltó tevékenységének legkiemelkedőbb mozzanatait.“ Ez egyoldalú szemlélet, mely a *Mediator Dei* meghatározása szerint korántsem méríti ki az egyházi év értelmének lényegét.

De ha az emlékező ünneplés másodrendű is, azért valóban

meglévő valami. Kétségtelen, hogy megtaláljuk ezt az egyházi esztendőben. A nagyhét három utolsó napja, a Szent Háromnap és a husvétvasárnap pontosan megfelel a történeti események sorrendjének. A születésnapnak megtett december 25-ikéhez történetileg pontosan illeszkedik március 25-e, Krisztus fogantatása, kilenc hónappal Karácsony előtt. Karácsony után nyolc nap múltán ünnepli az Egyház Jézus körülmetélésének ünnepét; úgy, mint negyven nap múltán, február 2-án ünnepli az csakugyan negyven nap leforgása alatt történt bemutatást a jeruzsálemi templomban. Ez az emlékező ünnepelés hasznos: arra neveli a híveket, hogy együtt éljenek és együtt érezzenek Krisztussal s elmélkedéssel behatoljanak az Ő életébe. A szent idők arra szolgálnak, hogy az emberiséget a kereszténységre neveljék; lehetővé tegyék számára, hogy könnyen beleélje magát az evangélium életébe.

Egyéni lelki életünk, melyet ugyancsak a Mediator Dei szerint pusztán a liturgia nem elégíthet ki, az Egyház évével való együttélés által rendkívül sokat nyer. Gazdagodik s a liturgikus évben való lélekzése által menekülhet meg leginkább az egyéni élet általános veszedelmétől, az elszürküléstől és az unalomtól. Ezért az egyéni lelki élet kiváló nagy mesterei elmélkedéseiket könyvekben napról-napra az egyházi év körforgásához szabják. Lelkipásztori szempontból is nagyon fontos az egyházi esztendő: ismertetése és méltó megünneplése által a híveknél újra fel lehet lendíteni a szent időkkel való együttélést. A körforgásban újra visszatérő ünneplés is rendkívül hasznos: a lélek mindig új anyagot kap tápláléklul. Hogy viszont évenként mindig ugyanaz a tárgy kerül sorra, ez ünnepeinket meghitté teszi, sok szép régi, gyermekkori lelki élményünket eleveníti fel és így újabb buzgó-ság forrását fakasztja bennünk.

Az egyházi év keletkezése

Az egyházi év mélyebb megértéséhez hozzátartozik, hogy az Egyház esztendejét keletkezésében, legalább dióhéjban is megértsük. Ha úgy tekintjük, mint mustármagocskát az apostoli korszakban, csodálva látjuk, hogyan növekedett meg monumentális egyszerűségben a katakombák egyházává. Örömmel szemléljük, mily gyönyörű, erőteljes duzzadó életfájává terebélyesedett az aranykor két évszázadában, a IV—V. században. Ez a fa azután az egész vilagra kiterjesztette áldásthözó ágait a középkor első felében s a népvándorlás korának barbár nemzetei keresztényé szelidülve és művelté alakulva ennek az életfának árnyékában éltek liturgiától keretezett, egyre fejlődő nemzeti életüket. Sok mindent hozzáadtak ehhez a szent esztendőhöz még a gófikus kor, s az újkor századai, aszerint, amint újabb szükségletek kívánták.

A *katakombák egyházának* liturgikus éve monumentálisan egy-

szerű volt. Középponti ünneplésének tárgya: a vasárnap, a szentmise megismétlésének napja, mikor egyben a misében az egész megváltás művét gyakorolták. A vasárnap kétségtelenül apostoli intézmény. Első nyomát Szent Pálnak a korinthusiakhoz írt levelében látjuk (I. Kor. 16, 1.). Ezt a levelet Pál apostol Kr. u. 57-ben írta, és benne a vasárnapot már mint magától értetődő dolgot tételezi fel. Neve: Kyriaké, „Az Úrnak napja“, Kr. u. 90 körül megvan már; így nevezi Szent János apostol (Jel. 1, 9) és az első keresztény irat, a *Didaché*, a tizenkét apostol tanítása. Keresztény őseink az ókorban nem győzik magasztalni az Úr napját. Az Úr feltámadásának ünnepe ez, melyet kegyes áhítattal kell megülniök, hiszen reánk sugározza Krisztus kegyelmét: „A feltámadás és béke napja ez, az igaz világosság és élet“, amint egy őkeresztény forrás mondja.

A vasárnapot a katakombák egyházának korában a szombat-ról vasárnapra virradó éjjel ünnepelték; az éjszaka lepie alatt. Ez a virrasztás, vigilia a legrégebb minden vigilia között, ez lett minden más vigiliának mintaképe. A hívek nagyon szerették az éjszakai istentiszteleteket; a vasárnapot bevezető éjjelhez az alvás helyett a virrasztás illett az ő felfogásuk szerint: „Töltsük a lélek öröködésével el azt az éjszakát, mely a szeutséges, hozzáférhetetlen fénynek ad vissza minket“ — mondja egy régi zsinat előírása. A vasárnap istentisztelet ősi eleme az Isten Igéjének hallgatása.

Az ókor felfogása szerint a vasárnap megszenteléséhez a felebaráti szeretet gyakorlása is hozzátartozik az irgalmasság cselekedetei által. Már Szent Pál is, midőn először említi a vasárnapot, ezzel kapcsolatban teszi ezt, felszólítva a híveket, hogy adakozzanak, illetve gyűjtsenek inséges testvéreik részére.

A katakombák egyházának liturgikus éve tulajdonképpen a vasárnap megünneplése. Az évet szent évvé ez a nap tette; „az Úrnak a napja a föltámadásé, a napoknak királya, amelyen az élet támadt föl számunkra és Krisztusban az élet legyőzte a halált“, amint egy apostoli atya, *Szent Ignác* írja (Ad. Magnes 9, 4.). Más ünnep a katakombák egyházában voltaképp nem volt, mert e korszaknak két ünnepnapja, a husvét és a pünkösöd vasárnap-i ünnep volt, Kisásziát leszámítva az egész keresztény földkerekségen. Általános ünnep más nem is volt az első három században; csupán a vértanúk emlékűnnepeit ülték, de minden város csak a saját vértanúiról emlékezett meg. Ezért beszéltünk monumentális egyszerűségről ebben a korszakban: nem volt meg Jézus születésének ünnepe, sem semmi más ünnep; Origenés kifejezetten mondja, hogy a keresztények ünnepei: „a vasárnapok, péntek, (melyeket már az I. század óta böjttel ülték meg), a husvét és a pünkösöd“ (P. G. 11, 1550).

Az egyházi év kivirágása

A legnagyobb, tíz évig tartó üldözés után (303—313) az Egyházra a béke korszaka virradt. Az után az idő után, hogy a világ-egyház trónja négy évig betöltetlen volt, azonnal olyan virágkor következett, hogy a következő két évszázadot (IV.—V. század) méltán nevezzük az Egyház aranykorának. Az Úr titkait a mintegy varázsütéssel földből növő bazilikákban ülhették immár, melyeknek építésében Nagy Konstantin és édesanyja, Szent Ilona vezetett. A bazilikák megadták a liturgia életterét, a IV. század első felében már rohamosan fejlődni kezd tehát az egyházi év is. Mindaz, ami máig kedves, vonzó az egyházi évben, ebbe a korba ereszkedik gyökereivel. Ebben a két évszázadban fejlődik virágzásba a Megtestesülés misztériuma. Hiszen mindjárt a béke első évtizedeiben fellángolt az Egyházban a belső küzdelem Krisztus személyének istenemberi mivolta körül. Szellemtörténeti szempontból érthető ez a dolog: a béke (313.) után roppant tömegek özönlöttek az Egyházba. Ezek a nemzetek, elsősorban a Birodalom keleti részében, a hellénizmus köréből jöttek. Természetes, hogy előttük lehetetlennek látszott a Megtestesülés misztériuma; s így Jézus istenségének tagadása, az arianizmus, esakhamar széles körökben talált követésre. A christológiai harcok rányomják bélyegüket az aranykorszakra. Az örök kérdés: „Hogyan vélekedtek Krisztusról?” — két pártra osztotta az Egyházat. Az eretnekekkel szembenálló, a hagyományhoz hű maradó Egyház a krisztus-tanósi álláspontját szögezte le örök időkre, nemcsak a zsinati határozatok dogmatikus kánonjaiban, hanem a *Megtestesülés ünnepének* megalkotásában is.

Manap — és már 1400 év óta — ezeknek az ünnepeknek sorrendje: *Advent*, — *karácsony* — *Epiphania*. Az ideológiai és történeti sorrend a fordított. *Epiphania*, Krisztus Urunknak diadonális megjelenésében való megnyilvánulása a görög, közelebbről az alexandriai keresztény lélek alkotása. Bizonyosra vehetjük, hogy 312—325 között fogadták el ezt az ünnepet, melyben Jézus istenségének megjelenését ünnepelték, Jézus keresztségének gondolatával, a megszületett Kis Jézus imádásával a mágusok részéről s a kánai borsoda emlékezetével, január 6-án.

Az arianusok elleni harc és a napvallás pogány tömegei elleni küzdelem emlékeként a római keresztény szellem megalkotta 325—335 között Rómában a *karácsonyt*, Krisztus Urunk örök isteni születésének, majd földi születésének ünnepét, december 25-én.

Advent ideje: Krisztus megjelenésének hosszúra nyújtott ünneplése a keresztény kelta lelkiség miszticizmusából fakadt Galliában a IV.—V. században és onnan terjedt el az egész Anyaszentegyházban.

Ugyanebben az időben, már a IV. század első negyedében a

Szent Negyvennap ünneplése is megkezdődött. Anélkül, hogy keletkezésének pontos idejét tudnók, egyszerre készen találjuk az ókor és a középkor lelki életének óriási fontosságú intézményét, a nagyböjtöt. A lelki öröm forrása volt ez a szent idő: keresztény őseink egymással versengve gyakorolták az önmegtágadás gyakorlatait. Naponta hallgattak napi munkájuk elvégzése után az esti szentmiséken a Szentírást magyarázó hosszú homiliákat. Ebben az időben készültek elő a katechumenek a titkokkal terhes husvétii szent éjszakára. A bűnbánók ebben az időben tettek eleget nyilvános vezekléssel, kemény önsanyargatással nyilvános bűneikért, hogy nagycsütörtökön, a szeretet ünnepén kiengesztelődjenek Istennel. Ez a Negyvennap nagy, általános kollektív lelki gyakorlata volt az egész keresztény közösségnek.

A nagyböjt három utolsó napjának, a *Szent Háromnapnak* liturgiája is ekkor, a IV.—V. század fordulóján hódítja meg meghatározható, dramatizált liturgiájával a világot. Jeruzsálemből indult ki diadalútjára, a leghölgvőbb városból, ahol Jézus szenvedésének és megdicsőülésének színhelyén a napnak és az eseményeknek megfelelő olvasmányokkal és szertartással ülték meg újra a megváltás misztériumát. Ebben a korszakban már megtaláljuk husvét után a negyvenedik napon az *Ur mennybemenetelének* ünnepét, valamint a Szent Kereszt ünnepét, szeptember 14-én, ami nem egyéb, mint a jeruzsálemi Feltámadás, (később Szent-Sir) bazilika 335. szeptember 14-én történt felszentelésének évfordulója. Az V. század jelentősen hozzájárult a *de tempore* rész kialakulásához. Rómában ekkor keletkeztek az évszaki böjtek (*tempora*), a Nagyobb Könyörgés (*litaniae maiores*) április 25-én. Galliában, a kelta lelkiségű liturgia területén kezdik el ünnepelni a mennybemenetel ünnepé előtti három napon a Kisebb Könyörgések liturgiáját (*litaniae minores*).

A IV. században *Máriának* még csak *egyetlen ünnepe* van, a karácsony előtti vasárnap: az *Euangelismos*, az Angyali üzenet vasárnapja, Mária Istenanyaságának ünnepe. Az V. században már megtaláljuk a keleti egyházban Mária halálának ünnepét, augusztus 15-én, amelyen egyúttal testi mennybemenetelét is megünnepelték. Megvan már ebben a században a római Nagyobb Mária templom, a Santa Maria Maggiore felszentelésének ünnepe is, augusztus 4-én, melyből középkori legenda alapján a Havi Boldogasszony ünnepe lett.

Ez a két század látta azután a szentek ünnepeinek, a *Sanctoralénak* első kifejlődését is. Ezek az ünnepek valamenyien egy-egy híres bazilika felszentelési évfordulójának ünnepei, és mint híres zarándokhelyek főünnepei, az egész Egyházban elterjedtek. Idevágó ünnepek Szent János evangélista (május 8 és december 27), Szent István első vértanú (december 26), Szent Mihály arkangyal ünnepe (szeptember 28), Péter és Pál ünnepe (június 29),

Keresztelő Szent János ünnepe, melyet hat hónappal karácsony elé, június 24-re rögzítettek, minthogy az Úr Jézus fogantatásakor a Keresztelő édesanyja az evangélium szerint már hat hónap óta áldott állapotban volt.

A népvándorlás viharos korszakában s az abból lassan kialakuló új keresztény társadalom évszázadaiban, a VI.—X. századig a liturgikus év már meglevő teljes keretét csupán új szent időkkel és ünnepekkel gyarapította. Keleten a VI. és VII. században sorra keletkeznek a szebbnél szebb *Mária-ünnepek*: Mária születésének ünnepe szeptember 8-án, a karácsonytól visszaszámított március 25-e az angyali üzenet és Jézus megtestesülésének emléknapja, s a szeptember 8-tól visszafelé számított kilenc hónap után december 8-a, Mária fogantatásának ünnepe. Félig-meddig Mária ünnepnek számított Szent Anna napja is, július 26-án. Rómában a népvándorlás bizonytalansága közepett a nagybőjt előtti három vasárnap ünneplése kezdődik a Hetvened, Hatvanad, Ötvened vasárnapok megülésével, melyek világosan vezeklő napok, hogy Isten megkönyörüljön az Ő országán. Ugyancsak Nyugaton keletkeznek ebben az időben a frank birodalom területén a Minden-szettek ünnepe (IX. század), valamint a normann betörések szorongatásai közt mint védőünnep, a Szentháromság ünnepe 910 körül.

Az Eucharisztia százada, a XIII. század, a mindent felforgató és Jézus történeti létezését és a szentmisét is tagadó eretnekségek ellen magánkinyilatkoztatás alapján IV. Orbán pápa rendeletével a legnagyobb Oltáriszentség-ünnep, az Úrnap születését érte meg. A szentek ünnepei ettől a kortól kezdve gyors ütemben szaporodnak, úgyhogy az újkor hajnalán sokszínű virágaikkal és indáikkal már egészen belepték a *de tempore* liturgia hatalmas ősi épületét. A tridenti zsinat nagy liturgikus reformja segített ezen, amikor V. Pius pápa kiadta a Római Breviáriumot és misekönyvet.

HONNÉT kapod ezt, ó emberi lélek, *honnét* kapod? *honnét* a fölbecsülhetetlen dicsőség, *hogy* eljegyezheted azt, *aminek* szemlélése az angyalok legfőbb kívánsága? *honnét* a boldogság, *hogy* megismerheted azt, *akinek* nap és hold tisztelt szépségét s *akinek* intésére minden dolgok engedelmeskednek? *Mivel* viszonzod az Úrnak mindazt, *amivel* elhalmozott; *mert* asztala, trónja és *ógya* társává tett téged?

Szent Bernát.